

І. А. Пушкін

(Магілёў, УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт харчовых і хімічных тэхналогій»)

**НАЦЫЯНАЛЬНЫ СКЛАД КІРУЮЧЫХ
КАДРАЎ У ПРАМЫСЛОВАСЦІ БЕЛАРУСІ
НАПЯРЭДАДНІ АБВЯШЧЭННЯ
ДЗЯРЖАЎНАГА СУВЕРЭНІТЭТУ**

У СССР існавала высокая этнасацыяльная мабільнасць. Істотны ўплыў на нацыянальны склад кадравага патэнцыялу Савецкай Беларусі аказвалі: арганізаваныя наборы працоўнай сілы на буйныя будоўлі СССР, перасяленне беларускага насельніцтва ў раёны Далёкага Усходу, Сібіры, Карэліі. Тысячы высокакваліфікаваных маладых спецыялістаў з Беларусі пасля заканчэння вучобы ў ВНУ па размеркаванні трапілі на прадпрыемствы, будоўлі, у арганізацыі і ўстановы за межы рэспублікі. Сярод іх большасць складалі менавіта беларусы [3]. Адначасова ў БССР на кіруючыя пасады накіроўваліся спецыялісты з розных рэгіёнаў СССР (пераважна з РСФСР). У выніку нацыянальныя меншасці сярод гаспадарчага кіраўніцтва складалі большы працэнт, чым іх удзельная вага ў жыхарстве Беларусі. Аб чым сведчыць нацыянальны склад пасадавых асобаў у эканоміцы Савецкай Беларусі. Так, сярод кіраўнікоў прамысловых прадпрыемстваў і яб'яднанняў рэспублікі беларусаў было: 1984 г. – 48,2%, 1985 г. – 51,2%, 1986 г. – 54,5%, 1987 г. – 56,4% [2].

На фарміраванне кадравага патэнцыялу БССР, асабліва кіруючага апарата, ўплывалі змяненні ў нацыянальным складзе гарадскога насельніцтва, павышэнне адукацыйнага ўзроўню беларусаў, правядзенне ў справе фарміравання партыйна-дзяржаўнага і гаспадарчага кіраўніцтва палітыкі адміністрацыйнага рэгулявання долі тытульнай нацыі і інш. Вялікую ролю адыгрывалі анкетныя дадзеныя. Пры прызначэнні на пасаду значэнне мела сацыяльнае паходжанне і членства ў КПСС. Улічваючы высокі ўзровень адукацыі сярод яўрэйскага насельніцтва, можна казаць аб адміністрацыйных перашкодах пры прызначэнні іх на адказныя і кіруючыя пасады. Існавала насцярожанасць і пэўныя абмежаванні ў адносінах да палякаў. У той жа час, трэба мець на ўвазе, што ў апошнія дзесяцігоддзе існавання БССР

нацыянальнасць улічвалася ў анкетах і пры назначэнні на пасаду, але большасць грамадзян не надавала ёй вялікага значэння, усведамляючы сябе савецкімі людзьмі. Палітычны недавер, павышаная падазронасць да тых, хто патэнцыяльна маглі займаць кіруючыя пасады, асабліва да выхадцаў з Цэнтральнай і Заходняй Беларусі, захоўваліся аж да 1991 г. [6, с. 353; 5, с. 321]

На 1 ліпеня 1984 г. з агульнай колькасці дырэктараў (у тым ліку і генеральных) прадпрыемстваў і аб'яднанняў, кіраўнікоў будаўнічых трэстаў, начальнікаў домабудаўнічых і вясковых будаўнічых камбінатаў БССР былі прадстаўнікамі нацыянальных меншасцей Беларусі: генеральны дырэктар вытворчага аб'яднання Міністэрства будаўнічага, дарожнага і камунальнага машынабудавання БССР (рускі), два (з трох, што складала 66%) генеральныя дырэктары вытворчых аб'яднанняў Міністэрства трактарнага і сельскагаспадарчага машынабудавання (рускі і украінец), генеральны дырэктар Магілёўскага вытворчага аб'яднання шоўкавых тканін (рускі), два генеральных дырэктары (33% ад агульнай колькасці) вытворчых аб'яднанняў малочнай прамысловасці БССР (рускія), трынаццаць (59,1%) дырэктараў мясакамбінатаў БССР (11 рускія і 2 украінцы), восем (72,7%) дырэктараў прадпрыемстваў хімічнай прамысловасці БССР (рускія), шэсць (што складае 66% ад агульнай колькасці кіраўнікоў прадпрыемстваў у гэтай галіне вытворчасці) дырэктараў прадпрыемстваў тэкстыльнай прамысловасці БССР (рускія), дырэктар Гродзенскага вытворчага абутковага аб'яднання “Нёман” (рускі), чацвёра (57,1%) дырэктараў прадпрыемстваў мікрабіялагічнай прамысловасці БССР (2 рускія, 1 эстонец, 1 татарын), чатыры (80%) дырэктары абутковых фабрык (рускі, яўрэй, 2 украінцы), чатыры (50%) начальнікі домабудаўнічых камбінатаў БССР (рускія), сямнаццаць (39,5%) упраўляючых будаўнічымі трэстамі ў Віцебскай, Гомельскай, Мінскай вобласцях (8 рускія, 2 палякі, 6 украінцаў, 1 яўрэй), два (25%) дырэктары прадпрыемстваў трактарнага і сельскагаспадарчага машынабудавання (рускі і украінец), дырэктар Магілёўскага завода “Строммашына” (рускі), дырэктар Ваўкавыскага завода кровельных і будаўніча-аздабленчых машын Гродзенскай вобласці (яўрэй), пяць (71,4%) дырэктараў прадпрыемстваў будаўнічага, дарожнага і камунальнага машынабудавання (усе рускія), дырэктар вытворчага аб'яднання “Магілёўліфтмаш” (рускі), пяць (71,4%) начальнікаў геафізічных, геалагавыведачных і пашукова-здымачных экспедыцый БССР (рускі і 4 украінцы), два (66%) начальнікі буравых работ (рускія), два (100%)

начальнікі нафтагазздабываючых упраўленняў БССР (украінцы) і інш. [4, с. 207]

У 1988 г. у Магілёўскай вобласці рускімі па нацыянальнасці былі: загадчыкі аддзелаў прамыслова-транспартнага, гандлю і бытавога абслугоўвання, сельскагаспадарчага і харчовай прамысловасці абкама КПБ [8, арк. 14–15], генеральны дырэктар Магілёўскага навукова-вытворчага аб'яднання па сельскай гаспадарцы, дырэктар Бабруйскага маслабойнага завода, генеральны дырэктар Магілёўскага вытворчага аб'яднання хлебапрадуктаў, дырэктар Магілёўскага металургічнага завода імя А. Мяснікова, генеральны дырэктар Магілёўскага вытворчага аб'яднання “Стромаўталінія”, генеральны дырэктар Магілёўскага вытворчага аб'яднання “Хімвалакно”, упраўляючы раённым упраўленнем энэргетыкі і электрыфікацыі “Магілёўэнэрга”, дырэктары двух прадпрыемстваў нафтаперапрацоўчай прамысловасці, дырэктар Шклоўскай папяровай фабрыкі “Спартак”, генеральны дырэктар Магілёўскага вытворчага аб'яднання шаўковых тканін, упраўляючы будаўнічым трэстам; украінцамі – старшыня Магілёўскага абласнога вытворчага аб'яднання па аграхімічнаму абслугоўванню сельскай гаспадаркі [8, арк. 97–107 адв.], дырэктары Бабруйскага машынабудаўнічага завода і абутковай фабрыкі, дырэктар аднаго з прадпрыемстваў нафтаперапрацоўчай прамысловасці, начальнік домабудаўнічага камбіната. Упраўляючым аднаго з будаўнічых трэстаў быў яўрэй, з татар паходзіў дырэктар гідролізнага завода [8, арк. 144 адв.–178 адв.].

У 1989 г. сярод: загадчыкаў аддзелаў Савета Міністраў БССР (усяго 20) беларусы складалі 85%, рускія – 15%; міністраў, старшын дзяржкамітэтаў, кіраўнікоў рэспубліканскіх устаноў (усяго 64) было беларусаў – 82,8%, рускіх – 15,6%, украінцаў – 1,6%; намеснікаў міністраў, старшын дзяржкамітэтаў, кіраўнікоў рэспубліканскіх устаноў (усяго 169) беларусаў – 69,2%, рускіх – 22,5%, украінцаў – 5,9%, палякаў – 1,2%, яўрэяў – 1,2% [7, арк. 13–14]. Прадстаўнікоў нацыянальных меншасцей у органах дзяржаўнага кіравання было 22,6%, у кіраўніцтве прадпрыемстваў і арганізацый – 28,4%. Сярод інжынерна-тэхнічных спецыялістаў яны складалі 35,4%; аграномаў, заатэхнікаў, ветэрынарных работнікаў і ляснічых – 15,8%; медыцынскіх работнікаў – 30%; навуковых работнікаў, выкладчыкаў і выхавальнікаў – 30,9%; работнікаў літаратуры і друку – 33,3%; культурна-асветніцкіх работнікаў – 29,3%; работнікаў мастацтва – 44%; юрыдычнага персаналу – 30,1% [1, с. 303]. У наменклатуру кадраў абкамаў КПБ на 01.01.1989 г. былі

ўключаны 981 кіраўнік прадпрыемстваў прамысловасці, транспарту, сувязі, будаўнічых арганізацый. Сярод іх было 241 чал. (24,6%) рускай нацыянальнасці, 53 (5,5%) украінцы, 14 (1,4%) яўрэяў, 12 (1,2%) палякаў, 2 (0,2%) татарыны, па 1 (0,1%) немцу, бурату, адыгейцу, 3 (0,2%) – іншых нацыянальнасцей. Прадстаўнікі нацыянальных меншасцей складалі 33,4 % [7, арк. 12,14].

У структурах рэспубліканскай улады і мясцовых выканкамаў у БССР існавалі ўпраўленні і аддзелы, якія займаліся кантролем і каардынацыяй выканання эканамічных праграм і дырэктыв партыйных і вышэйшых органаў улады. Варта адзначыць, што іх уплыў на дзейнасць прамысловых прадпрыемстваў саюзнага падпарадкавання быў зусім ня значным, так як гэтыя прадпрыемствы ім не падпарадкоўваліся. Таму рэспубліканскія і мясцовыя органы ўлады практычна не мелі ніякага ўплыву на фарміраванне кіруючага складу работнікаў дадзеных прадпрыемстваў. Гэта пры тым, што менавіта гэтыя прадпрыемствы з'яўляліся градаўтваральнымі і адыгрывалі галоўную ролю ў гаспадарчым развіцці БССР.

Аналіз прыведзенай статыстыкі і прыкладаў займаемых пасадаў дазваляе зрабіць выснову аб высокім сацыяльным статусе нацыянальных меншасцей у гаспадарчым жыцці Савецкай Беларусі. Яны ўнеслі істотны ўклад у развіццё эканомікі і кадравага патэнцыялу прамысловасці БССР ва ўмовах адзінага народнагаспадарчага комплексу (1944–1991 гг.).

Спіс выкарыстаных крыніц і літаратуры

1 Беларусы. Т. 4 : Вытокі і этнічнае развіццё / В. К. Бандарчык, В. М. Бебявіна, Г. І. Каспяровіч [і інш.]; рэдкал. : В. К. Бандарчык [і інш.]; Ін-т мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору. – Мінск : Беларус. навука, 2001. – 433 с.

2 Даведкі аб складзе кіраўнікоў прамысловых прадпрыемстваў і аб'яднанняў БССР. 1984–1987 гг. // Нацыянальны архіў Рэспублікі Беларусь (НАРБ). – Ф. 4 п. Воп. 156. Спр. 982. Арк. 1–2 (1984–1985); Спр. 406. Арк. 4–5 (1986–1987).

3 Пушкин, И. А. Сельскохозяйственное и промышленное переселение белорусов в Карелию (опыт Могилевской области) / И. А. Пушкин // Белорусы в Карелии (середина XX – начало XXI в.): сб. науч. ст. / И. И. Калачёва [и др.]; под ред. И. И. Калачёвой. – Минск : БГУ, 2016. – С. 42–63.

4 Пушкін, І. А. Удзел нацыянальных меншасцей у грамадска-палітычным жыцці Савецкай Беларусі (1919–1990 гг.) : манаграфія

/ І. А. Пушкін. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2010. – 319 с.

5 Пушкін, І. А. Грамадская і культурна-асветніцкая дзейнасць нацыянальных меншасцей у Беларускай ССР (1919–1991) : манаграфія / І. А. Пушкін. – Магілёў : МДУХ, 2018. – 423 с.

6 Саракавік, І. А. Гісторыя Беларусі ў кантэксце сусветнай гісторыі / І. А. Саракавік. – Мінск : “Современная школа”, 2006. – 456 с.

7 Справаздачы. Нацыянальны склад кіруючых кадраў БССР // НАРБ. – Ф. 4 п. Воп. 156. Спр. 966.

8 Статыстычныя справаздачы // Дзяржаўны архіў грамадскіх аб’яднанняў Магілёўскай вобласці (ДАГАМаг). – Ф. 9. Воп. 187. Спр. 60.